

Palnia si Stamate de Urmuz

Incadrarea intr-un(o) curent/ perioada/ epoca literar(a)

Literatura canonica il asaza pe Urmuz in asa-zisa miscare. de avangarda, manifestata intr-o perioada nu foarte lunga de la sfarsitul secolului al XIX-lea si inceputul secolului al XX-lea. Avangarda artistica ar reprezenta astfel un modernism categoric, de fronda, care are ca punct de plecare curentul nonconformist si anarhic - dadaismul, initiat in 1916 de romanul Tristan Tzara, curent care neaga arta traditionala si cultiva antiliteratura, antimuzica, antipictura etc. Desi scrierea Palnia si Stamate este considerata un astfel de antiroman, Urmuz nu se identifica nici cu dadaismul, nici cu futurismul, simbolismul ori suprarealismul, preferand o alternativa proprie si originala.

Urmuz este pseudonimul literar al lui Demetru Demetrescu-Buzau, adolescent talentat in a face bufonerii si a parodia, iubitor al artelor vizuale (fiind un mare admirator al lui Constantin Brancusi), al literaturii science-fiction tip Jules Verne, al simbolistilor francezi si romani, al filozofiei germane si al tehnologiei aviatiei. Pseudonimul i-a fost dat de catre Tudor Arghezi care il explica printr-o varianta a substantivului "hurmuz", un margaritar din sticla obisnuita adus in trecut din orasul Ormuz, de pe taramul Golfului Persic. De altfel, T. Arghezi va fi cel care va intui talentul tanarului functionar (renuntase la Facultatea de Medicina in favoarea Dreptului, ajungand in cele din urma doar un grefier-ajutor la Curtea de Casatie) si-i va publica doua proze Palnia si Stamate si Ismail si Turnavitu in Cugetul romanesc din 1922 (pentru mai multe informatii biografice, vezi Stavros Deligiorgis, Postfata la "Urmuz", Buc, Ed. Cartea Romaneasca, 2001).

De mici dimensiuni, opera lui Urmuz suscita din ce in ce mai mult interesul cititorului contemporan tocmai prin frapanta modernitatea a textelor, autorul fiind considerat un precursor al literaturii si, mai ales, al romanului postmodern. Este o situatie paradoxala faptul ca Urmuz scria texte din care se revendica astazi postmodernistii chiar inainte de impunerea modernismului propriu-zis in literatura romana. Ca si romanul Craii de Curtea-Veche al lui Mateiu I. Caragiale, scrierile lui Urmuz reprezinta un experiment in epoca, aparute insa nu atat de intamplator, ci in acord cu perioada in care se declansase o criza a limbajului si, implicit, a literaturii.

Receptarea lui Urmuz a fost lenta, stilul sau fiind apreciat cu precadere de catre avangardisti (alaturi, evident, de T. Arghezi). Adevarata consacrare vine in momentul in care Eugen Ionescu, la apogeul carierei sale, se va revendica de la Urmuz, pe care il considera predecesorul intregului suprarealism. Aduagand la toate acestea si parerea criticii contemporane, care il considera un precursor al postmodernismului, intelegem de ce, in ciuda dimensiunilor liliputane, opera lui Urmuz este extrem de actuala.

-Titlu. Tema. Elemente de structura si compozitie.-

Ceea ce se remarca in primul rand la bucatile de proza (Ismail si Turnavitu, Emil Gayk, Cotadi si Dragomir, Algazy & Grummer, Dupa furtuna, poemul eroico-erotic si muzical, in proza, Fuchsiada

etc.) si in fabula Cronicari este umorul negru, bazat pe absurd. si proza Palnia si Stamate, subintitulata "roman in patru parti" si publicata in numarul 2 din 1922 al revistei Cugetul romanesc merge pe aceeasi directie.

Prima intrebare care se pune este daca avem cu adevarat un roman. Nicolae Manolescu il considera pe Urmuz romancier, integrandu-l in romanul corintic si remarcand ca naratorul respecta forma clasica de roman (descrierea locului actiunii, prezentarea personajelor, actiunea propriu-zisa, deznodamantul), dar o "goleste de vechiul continut semantic" (Arca lui Noe, Buc, Ed. 100+1 Gramar, 1998, p. 533), in sensul ca partilor nu le corespund o actiune coerenta si nici personaje logic motivate, ca in romanul realist. Se pastreaza doar aparenta unei vieti de familie normale, intentia fiind de a parodia romanul pasional burghez. in detalii insa, totul este absurd, ducand astfel la ceea ce teoreticienii au numit antiroman.

De la bun inceput, titlul incearca o detronare a traditiei, punand pe primul loc personajul feminin din cuplu (reamintim ca toate titlurile operelor celebre care au in componenta numele personajelor, asaza pe primul loc personajul feminin). Daca Stamate este un nume obisnuit, specific mediilor sociale nu foarte instarite, Palnia devine o adevarata inlocuitoare a Isoldei. Ea "isi depaseste tagma pentru ca nu mai e numai un personaj, ci si o conventie, insasi conventia femininului. Ea este polul feminin al povestilor de dragoste, incepand cu perechea originara, Adam si Eva, ea este frumoasa din cuplurile exemplare: Tristan si Isolda, Romeo si Julieta, Paul si Virginia, iar la urma de tot Palnia si Stamate, cu eroina pe primul loc in titlu" (Ioana Parvulescu, Alfabetul doamnelor, Buc, Ed. Crater, 1999, p. 96).

-Trasaturi specifice-

Revenind la firul romanului, observam ca incepe balzacian cu descrierea locuintei protagonistului. La prima vedere, totul este normal: "un apartament bine aerisit, compus din trei incaperi", pana la aparitia bibliotecii de stejar masiv, "totdeauna strans infasurata in cearceafuri ude...". Codul poate fi usor descifrat. in trecut, bolnavii psihici erau infasurati in cearsafuri ude, iar biblioteca nu poate fi decat simbolul literaturii, de unde deducem ca literatura este cea bolnava. Intentia, desi parodica, presupune o mai mare profunzime: "pana in secolul al XX-lea se manifestasera in literatura romana fenomene de persiflare a unor maniere consacrate. Parodiatorii o vizau pe aceea a unui autor sau a unei scoli (...). Urmuz merge mai departe, luand in raspar insusi modul traditional de intelegere a literaturii.

Scriitorul nu aparuse din neant; se produsese la inceputul veacului o restructurare a mentalitatii artistice. Este epoca in care se declansase criza limbajului si, implicit, a literaturii. Expresia plenara a crizei o aflam in paginile urmuziene, receptate initial drept comice, cand ele ridicau, in fond, o mare tragedie, generata de neincrederea torturanta in posibilitatea realei comunicari" (Ion Pop, Istoria poeziei romanesti, vol. III, Buc, Ed. Minerva, 1986, p. 15). Criza este, prin urmare, a literaturii, si cum literatura este o arta a limbajului, prima innoire trebuie sa se faca la nivelul limbajului, prin utilizarea unor asociatii insolite, anularea logicii si ambiguitatea sensurilor. Totul pare corect sintactic si lexical, dar sensul este absurd, semnificatia textului fiind rasturnata in raport

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

cu mesajul lui traditional. "Vidul acesta semantic nu este insa gratuit si nici subminarea comunicarii nu se face de dragul unei facile bufoneriei lexicale. Totul are consecinte mult mai grave, golul semantic traducand, in esenta, un vid existential" (Gheorghe Glodeanu, Poetica romanului romanesc, Buc, Ed. Balanta, 1998, p. 340). Aceeasi drama a literaturii este mai pregnant sugerata de proza Algazy & Grummer.

Descrierea interiorului casei lui Stamate parodiaza proza exotica, decorativa, introducand si o serie de simboluri: statueta reprezentand un popa ardelenesc ce tine in mana o sintaxa este traditia, gramatica inechita a literaturii, iar suma derizorie de 20 de bani sugereaza demonetizarea adevarurilor sacre.

Naratorul este cel traditional-omniscient si de aici si relatarea la persoana a III-a, insistenta pe detalii, prezentarea personajelor si gradarea conflictului.

Trecerile bruste de la sensul propriu la sensul figurat, precum si parodiarea cliseelor produc atat umorul, cat si absurdul textului: "o masa fara picioare la mijloc, bazata pe calcule si probabilitati", "aceasta camera vesnic patrunda de intuneric (...) nu comunica cu lumea dinafara decat prin ajutorul unui tub, prin care uneori iese fum si prin care se pot vedea (...) in timpul zilei doi oameni cum coboara din maimuta".

Locuinta lui Stamate si a familiei sale este plasata sub pamant, la un nivel asa-zis underground, acesta fiind, de altfel, si raportul literaturii urmuziene cu literatura traditionala/ comuna. Camera (adica literatura urmuziana) nu are nici usi, nici ferestre si comunica doar printr-un tub cu lumea de afara (aceasta este pozitia contemporaneitatii sale fata de ineditul scrierilor propuse).

La finalul primei parti aflam ca intr-o incapere scunda, in o "subt-pamanta" se afla batut un tarus, de care sta legata intreaga familie Stamate. Dincolo de asocierea amuzanta, tarusul reprezinta un fel de inchistare legala, matrimoniul din care nu se poate iesi. Sensul propriu al verbului a lega inlocuieste eventuala legatura de sange sau de sentimente care uneste membrii unei familii.

-Caracterizarea personajelor-

In partea a doua sunt prezentate personajele: Stamate, demn la inceput si de "forma aproape eliptica" este membru in consiliul comunal (ocupatie serioasa si onoranta) si mesteca toata ziua nu tutun, ci celuloid brut pe care il arunca asupra "unicului sau copil, gras, blazat si in etate de patru ani, numit Bufty", in vreme ce "mama sa, sotia tinsa si legitima a lui Stamate, ia parte la bucuria comuna, compunand madrigale, semnate prin punere de deget". Asadar, familia este completa si unita, alcatuita insa din antieroi, romanul devenind aici parodia unui roman de familie. Absurdul situatiei este dat si de conditia hibrida a personajelor, jumătate om, jumătate obiect.

Membrii familiei indraznesc uneori, cand ajung la inconstienta sa se uite cu "benoclul" in Nirvana (etajul superior), care - culmea! - se afla langa bacania din colt, aruncand in ea cu cocoloase din miez de paine sau cu coceni de porumb (stimularea sau incercarea de a testa capacitatile empatice ale acestei Nirvane, reprezentanta literaturii comune).

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Stamate are un hobby, acela de a fotografia, in timpul liber, sfintii de pe peretii bisericilor, instantaneele fiind apoi vandute "cu pret redus credulei sale sotii si mai ales copilului Bufty care are avere personala". Se caricaturizeaza aici un anumit gust artistic al epocii pentru comercializarea masiva a fotografiilor kitsch, ori "demonetizarea unei indelungate traditii literare, adica a artei de factura mimetica" (Gheorghe Glodeanu, op. cit., p. 343)

Partea a treia contine actiunea propriu-zisa, iar obiectul parodierii devine romanul de dragoste si de analiza. Filozoful Stamate (caruia, la un moment dat, i se pare ca a pus mana pe cealalta jumatate a "lucrului in sine") este tulburat, pe cand medita asupra existentei, de o voce feminina, de sirena, care se aude in departare. Vine randul mitului lui Ulise sa fie parodiat, caci, asemenea eroului grec, Stamate, vigilant, isi inchiriaza in graba o corabie si "pornind in larg, isi astupa urechile cu ceara impreuna cu toti matrozii". Cum nici gesturile, nici vocea seducatoare ori corpul lasciv al sirenei (literatura facila si zornaitoare?) nu au efect, marea, prin zanele sale, ii va depune la picioare o palnie ruginita "inocenta si decenta" (a se remarca aliteratia) care ii va tulbura simturile si principiile. Conflictul este unul clasic: dintre datorie si pasiune.

Ioana Parvulescu are, in Alfabetul doamnelor, o interpretare originala a aparitiei personajelor feminine din acest roman. "inainte de ea (Palnia - n.n.), eroul Stamate a mai cunoscut femininul in doua ipostaze: sotia lui (femininul casnic si legitim) si sirena (ispita careia stie sa-i reziste)" (Ioana Parvulescu, op. cit., p. 96). Dincolo de tabloul de familie fericit in care nevasta are rolul de mama doar, Stamate simte nevoia unei "curtezane" si astfel sirena, a doua varianta a femininului indeplineste aceasta calitate. "Dupa obscenitatile sirenei, decenta palnie nu putea deveni decat dragoste la prima vedere. Stamate e «confuz, inebunit, dezagragat» si, incercand sa reziste inocentei seductii, zace timp de opt zile (libere). Apoi cedeaza, ca orice indragostit" (ibid., p. 97)

Palnia va fi fixata alaturi si in paralel cu tubul de comunicatie, ceea ce ii confera statutul de alternativa la accesul (prin eros) spre o metafizica, in orice caz, la o nirvana a literaturii superioare. Palnia devine astfel "un simbol", "singura fiinta de sex femeiesc [...] ce i-ar fi permis sa satisfaca si cerintele dragostei, si interesele superioare ale stiintei" (ibid.). Ca o completare, mentionam ca povestea a fost vazuta si ca o coborare in grotesc a Luceafarului, unde Palnia este reprezentanta entitatii de conditie superioara.

Patruns de fiorii dragostei si uitand de "sacrele indatoriri de tata si sot", Stamate incepe sa-si taie (cu foarfecele) legaturile care il tineau atasat de tarusul familiei. si cum (intocmai ca in romanele clasice), "fericirile mari sunt totdeauna de scurta durata...", marele amor este intrerupt de Bufty, care intervine intre Stamate si Palnie. Textul devine moralizator, pastrand insa nuanta de parodierea a romanului pasional. Stamate isi pedepseste fiul si pe palnia necredincioasa, aruncandu-i cu un gest de dispret in Nirvana (actiunea reediteaza gestul lui Cronos); cu alte cuvinte, autorul se desparte de opera sa (Bufty) si de cea care i-ar fi putut inlesni accesul la suprafata (Palnia), cedandu-i literaturii dominante.

Dar "tradiitiunea culturala a familiei" ramane intacta prin coaserea sotiei devotate intr-un sac

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari

<http://referatenoi.ro>

---

impermeabil (alta asociere lexicala bizara si amuzanta).

Ironia la adresa omului de stiinta, in definitiv la adresa stiintei moderne si a traditiei alchimiei, la adresa stratificarilor sociale si profesionale o descoperim in obtinerea prin "calculare si combinatii chimice" a lui Bufty, precum si plasarea lui pe un post de sef de birou (sentimentul patern invinsese).

Problema fiind rezolvata, lui Stamate nu-i ramane de facut decat sa-si ia directia "spre capul misterios al canalului", dupa ce a mai privit o data Kosmosul cu ironie si indulgenta (aceeasi viziune are si autorul asupra lumii), pentru a putea patrunde si disparea in infinitul mic. Intoarcerea la acest infinit mic - o replica deziluzionata a celui mare - nu poate semnifica decat autodistrugerea.